

WERKPROGRAMMA 2004

ONDERWJS **raad**

WERKPROGRAMMA 2004

Colofon

De Onderwijsraad is een onafhankelijk adviescollege, opgericht in 1919. De raad adviseert, gevraagd en ongevraagd, over hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van het onderwijs. Hij adviseert de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal kunnen de raad ook om advies vragen. Gemeenten kunnen in speciale gevallen van lokaal onderwijsbeleid een beroep doen op de Onderwijsraad.

De raad gebruikt in zijn advisering verschillende (bijvoorbeeld onderwijskundige, economische en juridische) disciplinaire aspecten en verbindt deze met ontwikkelingen in de praktijk van het onderwijs. Ook de internationale dimensie van educatie in Nederland heeft steeds de aandacht.

De raad adviseert over een breed terrein van het onderwijs, dat wil zeggen van voorschoolse educatie tot aan postuniversitair onderwijs en bedrijfsopleidingen. De producten van de raad worden gepubliceerd in de vorm van adviezen, studies en verkenningen. Daarnaast initieert de raad seminars en websitediscussies over onderwerpen die van belang zijn voor het onderwijsbeleid.

De raad bestaat uit zeventien leden die op persoonlijke titel zijn benoemd.

Werkprogramma 2004, uitgebracht aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Nr. 20030277/773, september 2003.

Uitgave van de Onderwijsraad, Den Haag, 2003.
ISBN 90-77293-11-6

Bestellingen van publicaties:

Onderwijsraad
Nassaulaan 6
2514 JS Den Haag
email: secretariaat@onderwijsraad.nl
(070) 310 00 00 of via de website: www.onderwijsraad.nl

Ontwerp en opmaak:

Maarten Balyon grafische vormgeving

Drukwerk:

Drukkerij Artoos

© Onderwijsraad, Den Haag
Alle rechten voorbehouden. All rights reserved.

WERKPROGRAMMA 2004

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Taken en werkwijze	9
2.1	Wettelijke taken	9
2.2	Werkwijze en communicatie	10
3	Overzicht van adviesonderwerpen	12
3.1	Overzicht	12
3.2	Toelichting op de adviesonderwerpen	13
3.2.1	Markt, staat en maatschappij	13
3.2.2	Kennissamenleving	15
3.2.3	Ontwikkeling van scholen en leraren	18
3.2.4	Speciale groepen en onderwijssectoren	20
3.3	Ten slotte	22
Bijlage		B.1-23
Bijlage 1	Overzicht raadsleden per 1 september 2003	B.1-23
Bijlage 2	Overzicht medewerkers secretariaat per 15 september 2003	B.2-27

1 Inleiding

Voor u ligt het werkprogramma van de Onderwijsraad voor 2004. Hierin zijn de adviesonderwerpen opgenomen die de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van belang achten bij het bepalen van het onderwijsbeleid in Nederland. Het werkprogramma bevat onderwerpen die nauw samenhangen met de beleidsagenda voor de komende periode van beide bewindslieden.

Onderwijs en onderzoek vormen een essentiële basis voor samenleving en economie. Onderwijs is een onmisbaar deel van onze kennissamenleving. Het maakt ook deel uit van het sociale web dat mensen bijeenbrengt en bijeenhoudt. Samenwerking en innovatie zijn bij de ontwikkelingen naar een kennissamenleving belangrijke begrippen.

De vitale rol van het onderwijs voor onze samenleving moet worden versterkt. Onderwijs en kennis vormen de basis voor economische kracht, eigen verantwoordelijkheid en saamhorigheid. Onderwijs is ook een belangrijke plaats voor het doorgeven van Nederlandse waarden en normen, die voorwaarden zijn voor succesvolle integratie in de samenleving, aldus het Hoofdlijnenakkoord *Meedoen, meer werk, minder regels* voor het kabinet van CDA, VVD en D66.

De betekenis van kennis en kennisontwikkeling beperkt zich overigens niet tot onze landsgrenzen. Ook in Europees verband worden, bijvoorbeeld op het terrein van het sociale beleid of de interne markt, afspraken gemaakt die het Nederlandse onderwijs en onderwijsbeleid raken. De raad heeft in het afgelopen jaar hierover het advies *Europese richtpunten voor het Nederlandse onderwijs* uitgebracht. Ook in dit werkprogramma is Europa een belangrijk thema, vooral met het oog op het Nederlandse voorzitterschap in 2004.

Het streven naar versterking van de positie van Nederland in de Europese kenniseconomie door verhoging van het opleidingsniveau van de beroepsbevolking en stimulering van deelname aan onderwijs en scholing, is een verantwoordelijkheid die niet alleen de voor het onderwijs verantwoordelijke bewindslieden aangaat. Dit komt in het adviesproces tot uitdrukking door enerzijds afstemming over de adviesvragen tussen verschillende ministeries en anderzijds het bij de advisering betrekken van relevante, aanpalende beleidsterreinen door de raad.

De vitale positie die het nieuwe kabinet aan onderwijs in onze samenleving toekent, is voor de raad ook aanleiding om in 2004 terug te kijken op de ontwikkelingen van het onderwijs in Nederland over de afgelopen jaren. Nederland als kennissamenleving is hierbij het uitgangspunt. Dit advies kan worden beschouwd als het slotadvies voor de raadsperiode 2001-2004. Deze terugblik staat los van de in 2004 uit te voeren evaluatie van de raad over deze periode. Deze evaluatie verschijnt als een afzonderlijke publicatie.

De Onderwijsraad continueert in 2004 zijn eerdere aanpak en werkwijze. Kernbegrippen hierbij zijn: interactiviteit, proactiviteit, aandacht voor internationale ontwikkelingen en waar mogelijk een multidisciplinaire benadering. De programmering verloopt langs vier programmalijnen:

- markt, staat en maatschappij;
- kennissamenleving;
- ontwikkeling van scholen en leraren; en
- speciale groepen en onderwijssectoren.

Het *Werkprogramma 2004* bevat onderwerpen die nauw samenhangen met de beleidsprioriteiten voor de komende periode van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Het agrarisch onderwijs krijgt daarbij waar relevant expliciete aandacht. Het karakter van het programma is dynamisch. Het laat dan ook ruimte voor nieuwe adviesonderwerpen die het kabinet of een van beide Kamers der Staten-Generaal aan het werkprogramma van de raad wensen toe te voegen.

De indeling van het werkprogramma is als volgt. Hoofdstuk 2 beschrijft de taken en de werkwijze van de raad. Hoofdstuk 3 bevat een overzicht van de programmalijnen en van de adviesonderwerpen die in 2004 uitgewerkt zullen worden.

Voor de samenstelling van de raad en van het bureau van de raad wordt verwezen naar de bijlagen.

2 Taken en werkwijze

De Onderwijsraad is een onafhankelijk adviesorgaan van de regering ex artikel 79 van de Grondwet op het terrein van het onderwijs. Hij is ingesteld bij wet van 21 februari 1919 (Stb. 49). De Kaderwet adviescolleges biedt het wettelijk kader waarbinnen de raad op dit moment zijn adviestaak uitoefent. Deze wet bevat algemene regels met betrekking tot onder meer instelling, samenstelling en werkwijze. In aanvulling daarop zijn in de instellingswet van 1997 (Wet op de Onderwijsraad, Stb. 220) de huidige omvang en de taak van de Onderwijsraad geregeld.

2.1 Wettelijke taken

Volgens artikel 2 van de Wet op de Onderwijsraad heeft de raad tot taak de regering en beide Kamers der Staten-Generaal te adviseren over hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het terrein van het onderwijs. Dit geschiedt op basis van een door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen vastgesteld werkprogramma¹.

Advisering over hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving kan op verschillende momenten in de beleidscyclus. In dat verband kan onderscheid worden gemaakt tussen beleidsontwikkende en beleidsreactieve advisering. Van het eerste type advisering is sprake wanneer er nauwelijks nog concrete beleidsvoornemens zijn. Beleidsreactieve advisering is gericht op reeds ontwikkelde beleidsvoornemens die zijn neergelegd in beleidsnota's en in ontwerpen van wet- en regelgeving. Het onderscheid tussen beleidsontwikkend en -reactief betekent overigens niet, dat bij reactieve advisering geen beleidsontwikkende aspecten aan de orde kunnen komen.

De tweede wettelijke taak is de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit desgevraagd te adviseren over de toepassing van wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen op het terrein van het onderwijs. Het betreft hier concrete beslissingen van de minister ten aanzien van school- of instellingsbesturen of individuele belanghebbenden om een afwijking toe te staan van vigerende wet- en regelgeving. Advisering over toepassing is ook aan de orde wanneer de minister overweegt gebruik te maken van zijn bevoegdheid om aan een school of instelling een bekostigingssanctie op te leggen. Advisering vindt plaats indien van de zijde van de minister aan een advies daadwerkelijk behoefte bestaat.

De derde taak is advisering aan gemeentebesturen over aangelegenheden van gemeentelijk onderwijsbeleid. Het betreft hier advisering ter oplossing van geschillen tussen een gemeentebestuur en een of meer schoolbesturen. Deze geschillen hebben betrekking op de wijze waarop het desbetreffende gemeentebestuur gebruik wenst te maken van zijn

¹ Dit laat onverlet dat de Onderwijsraad op grond van artikel 18 van de Kaderwet adviescolleges de minister ook uit eigen beweging kan adviseren.

bevoegdheid op het terrein van de huisvesting van scholen voor primair en voortgezet onderwijs, het onderwijsachterstandenbeleid, het onderwijs in allochtone levende talen en de schoolbegeleiding. De raad beziet het voorgenomen gemeentelijke besluit in relatie tot de vrijheid van richting en inrichting. Daarbij kan ook de vraag aan de orde komen of met het besluit geen afbreuk zal worden gedaan aan het beginsel van gelijke behandeling van openbaar en bijzonder onderwijs.

De raad richt zich bij de vervulling van zijn taken op fundamentele vraagstukken waarvoor het onderwijs zich gesteld ziet. Dit zijn zowel vraagstukken van onderwijsinterne aard als vraagstukken die de wisselwerking tussen onderwijs en maatschappij betreffen. Aspecten die bij zijn advisering aan de orde komen zijn onder meer toekomstgerichtheid (middellange termijn), integraliteit, bestuurlijke vernieuwing en aandacht voor transformatie- en implementatieprocessen in onderwijsinstellingen.

2.2 Werkwijze en communicatie

In de Kaderwet adviescolleges wordt globaal de werkwijze van de adviescolleges bepaald. Deze wet geeft de mogelijkheid (artikel 21) dat een adviescollege zijn werkwijze nader kan vaststellen in een reglement van orde.

De raad komt regelmatig volgens een vast vergaderschema voltallig bijeen. Ter voorbereiding van de conceptadviezen vindt overleg plaats in door de raad daartoe ingestelde ad-hoccommissies. Conceptadviezen worden als regel in de voltallige raadsvergaderingen besproken en vastgesteld.

Hoewel de raad breed is samengesteld met personen afkomstig uit zowel de wetenschap als de praktijk, kan - gelet op de aard van een adviesonderwerp - inschakeling van specifieke deskundigheid noodzakelijk zijn; bijvoorbeeld door het houden van panelbijeenkomsten met wetenschappers en onderzoekers. Ten behoeve van de adviesvoorbereiding is de werkwijze van de raad erop gericht ook de opvattingen van het onderwijsveld over bepaalde onderwerpen bij de behandeling van een adviesthema te betrekken. Voeding vanuit de praktijk is een voorwaarde om adequaat te kunnen adviseren. Door het toevoegen van externe (praktijk)deskundigen aan bijvoorbeeld ad-hoccommissies worden deze opvattingen bij de adviesvoorbereiding betrokken.

Veel adviezen worden op een interactieve wijze voorbereid. De raad betreft, via bijeenkomsten, werkbezoeken en individuele gesprekken, belangstellenden binnen en buiten de onderwijswereld bij zijn werk. Zo organiseert de raad seminars, hoorzittingen, expert meetings en rondetafelgesprekken, waarbij mensen uit de praktijk van het onderwijs en andere daarbij betrokkenen suggesties kunnen doen over oplossingen voor bepaalde problemen, dan wel kunnen toetsen of de door de raad aangedragen oplossingen praktisch uitvoerbaar zijn. Ook worden communicatiemiddelen ingezet als de website van de Onderwijsraad (www.onderwijsraad.nl). Via dit medium kan niet alleen informatie over de raad worden gegeven, maar kunnen ook anderen hun opvattingen over het onderwijs en het onderwijsbeleid aan de raad kenbaar maken. Bij de behandeling van adviesonderwerpen in het kader van dit werkprogramma zal van deze instrumenten gebruik worden gemaakt. Ook door middel van seminars met deskundigen zoekt de raad naar optimale conceptualisering en informatietoegang.

Verder stelt de raad ter voorbereiding van mogelijke adviesaanvragen verkenningen op. Een verkenning behandelt een bepaalde ontwikkeling in het onderwijs vanuit een lange-termijnperspectief en vanuit verschillende invalshoeken. Langs deze weg worden maatschappelijke ontwikkelingen of trends geanalyseerd die van belang zijn voor een (her-)bezinning op de rol, de positie, en de inrichting van educatie, met het doel het mogelijk maken van een passende adviesaanvraag.

Naast adviezen en verkenningen wordt een derde groep 'producten' gevormd door studies. Deze studies zijn ondersteunend voor adviezen of verkenningen en worden tegelijkertijd - via onze website of anderszins - met het advies of de verkenning uitgebracht.

De activiteiten van de raad strekken verder dan het opstellen van adviezen en verkenningen. Via een nieuwsbrief houdt de raad de scholen en andere belangstellenden binnen het onderwijs op de hoogte van het reilen en zeilen van de raad.

Wat de samenwerking met andere adviesraden betreft, voorziet de Kaderwet erin dat adviescolleges ook gezamenlijk advies kunnen uitbrengen. Ook in dit werkprogramma zijn enkele adviesonderwerpen opgenomen die mogelijk - afhankelijk van de formulering van de nadere adviesvraag - kunnen leiden tot samenwerking met andere adviesorganen. In overleg met de betrokken adviesraad wordt dan aan deze samenwerking vorm en inhoud gegeven.

3 Overzicht van adviesonderwerpen

In haar brief van 11 juli 2003² heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, mede namens haar ambtgenoot van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de Onderwijsraad ten behoeve van diens programmering voor het jaar 2004 een overzicht van adviesonderwerpen voorgelegd die naar haar oordeel bij de advisering door de raad prioriteit behoeven. De raad wordt verzocht om op basis van dit overzicht een ontwerp voor het werkprogramma 2004 op te stellen. De keuze voor de adviesonderwerpen is tot stand gekomen in overleg met de Onderwijsraad en op basis van interdepartementaal overleg.

3.1 Overzicht

Het werkprogramma bevat de adviesonderwerpen die door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, mede namens haar ambtgenoot van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, aan de Onderwijsraad zijn voorgelegd. In haar brief van 11 juli 2003 zijn deze adviesvoornemens geordend naar de beleidsprioriteiten van het ministerie. Deze ordening overlapt deels de in eerdere documenten van de raad gehanteerde ordening naar programmalijnen. Deze programmalijnen zijn:

- markt, staat en maatschappij;
- kennissamenleving;
- ontwikkeling van scholen en leraren; en
- speciale groepen en onderwijssectoren.

Een ordening van de adviesonderwerpen op grond van deze lijnen ziet er als volgt uit:

A Markt, staat en maatschappij

- 1 Educational governance. Veranderende bestuurlijke verhoudingen.
- 2 Europa en het Nederlandse onderwijs.
- 3 Relatie onderwijs en cultuur in Europees verband.
- 4 Bekostigde en niet-bekostigde opleidingen hoger onderwijs nader vergeleken.

B Kennissamenleving

- 5 Onderwijs en innovatie.
- 6 Sterke en zwakke kanten van educatief Nederland in internationaal perspectief.
- 7 De 'startkwalificatie' als noodzakelijke basis.

C Ontwikkeling van scholen en leraren

- 8 Minder leraren en toch onderwijs.
- 9 Examinering in het hoger onderwijs.
- 10 Toelating tot het hoger onderwijs.

² Kenmerk: ASEA/DIR/2003/35637.

D Speciale groepen en onderwijssectoren

- 11 Eindrapport Taakgroep Vernieuwing Basisvorming.
- 12 Wetsontwerp herziening tweede fase havo/vwo.
- 13 Koers BVE 2.
- 14 Ontwerp Hoger Onderwijs en Onderzoekplan 2004.

Deze onderwerpen vloeien voort uit de beleidsprioriteiten van de bewindslieden en uit suggesties van de kant van de raad. Deze onderwerpen sluiten overigens nauw aan bij de vraagstukken die zijn genoemd in het Hoofdlijnenakkoord (zoals vergroting participatie, verscherping toezicht, regionale samenwerking en innovatieontwikkeling) en bij de daarmee samenhangende beleidsprioriteiten van de bewindslieden. Sommige onderwerpen hangen echter samen met eerdere door de raad uitgebrachte adviezen, zoals examinering in het hoger onderwijs.

Opgemerkt wordt dat bij de uitwerking van de daarvoor in aanmerking komende onderwerpen ook het onderwijsaanbod door de instellingen die vallen onder het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (het agrarisch onderwijs), nadrukkelijk zal worden betrokken.

Het vorenstaande neemt niet weg dat de programmering ruimte laat voor aanpassingen dan wel toevoegingen op grond van nadere inzichten van het kabinet of van een van beide Kamers der Staten-Generaal. Het werkprogramma heeft een dynamisch karakter. Tussentijdse bijstellingen en aanvullingen van het programma kunnen ertoe leiden dat tot een andere prioriteitsstelling wordt besloten, tot een andere vorm van uitvoering, dan wel wordt afgezien van advisering over een bepaald onderwerp. Medio 2004 zal in de raad op dit punt een stand van zaken worden opgemaakt.

3.2 Toelichting op de adviesonderwerpen

3.2.1 Markt, staat en maatschappij

De raad gaat in zijn advisering uit van de driehoek: markt, staat en maatschappij (civil society). Hierin speelt de maatschappelijke participatie van de burger een belangrijke rol. In zijn verkenning *De markt meester?* (2001) is met name de relatie tussen staat en markt aan de orde gekomen. Deze relatie heeft de raad verder uitgewerkt in zijn advies *Publiek en privaat* (2001). In dit advies wordt antwoord gegeven op de vraag wat de mogelijkheden en consequenties zijn van de inzet van private middelen in het publieke onderwijs. De relatie tussen staat en maatschappij komt naar voren in de verkenning *Samen Leren Leven* (2002), waarin de raad de vragen verkent wat het onderwijs bijdraagt aan de maatschappelijke samenhang en wat de samenleving bijdraagt aan het functioneren van de school.

De navolgende onderwerpen maken alle deel uit van deze driehoek.

1. Educational governance. Veranderende bestuurlijke verhoudingen

De bestuurlijke verhoudingen zijn in vele sectoren van de samenleving aan verandering onderhevig, zoals bijvoorbeeld het bedrijfsleven. De commissie-Tabaksblat presenteerde in dit verband in de zomer 2003 voorstellen voor een beter toezicht op het bedrijfsbestuur. De commissie introduceert onder meer de invoering van een gedragscode voor goed ondernemingsbestuur.

Ook de verhoudingen binnen het overheidsbestuur op dit punt zijn onderwerp van discussie. Per sector worden echter verschillende accenten gelegd. Voor onderwijs geldt dat de overheid zich vooral richt op de kwaliteit van de onderwijsoutput (eindtermen, kerncurriculum, toegevoegde waarde) en zorgt voor toezicht daarop. Er zal meer ruimte geboden worden voor de eigen inrichting van het onderwijs. Het bieden van ruimte voor realisatie van de eigen verantwoordelijkheid van scholen, vraagt om verantwoording over resultaten die met de hen ter beschikking gestelde middelen zijn behaald. Rekenschap moet in het openbaar worden afgelegd.

De toezichtkaders van de inspectie en de wijze waarop deze worden gehanteerd zouden moeten bijdragen aan meer variëteit. Signalen uit de onderwijspraktijk duiden niet steeds in die richting; het hanteren van kaders zou soms tot ongewenste uniformiteit van het onderwijs leiden, de proportionaliteit van het toezicht is nog niet wat die zou moeten zijn. In die zin werpen zij voor scholen barrières op die eigen ontwikkelingen in de weg staan.

Mogelijk nieuwe arrangementen van bestuurlijke verhoudingen tussen overheid en het onderwijsveld kunnen hiertoe verbeteringen opleveren. In het wetenschappelijk onderwijs beraden de raden van toezicht zich op de invoering van een gedragscode naar analogie van de commissie-Tabaksblat.

Bij beantwoording van de adviesvraag kan aansluiting worden gezocht bij algemene noties welke zijn ontwikkeld in het debat over 'corporate governance'. Naar analogie hiervan zouden vervolgens voor onderwijs nieuwe bestuurlijke arrangementen op hoofdlijnen kunnen worden uitgewerkt. De ontwikkelingen in het wetenschappelijk onderwijs kunnen wellicht tot voorbeeld strekken voor andere sectoren.

Centrale vraag: hoe zou een verantwoord systeem van 'educational governance' eruit kunnen zien? Aandachtspunten hierbij zijn vertrouwen, het afleggen van rekenschap en de persoonlijke betrokkenheid van burgers/deelnemers.

Over de specificatie van de adviesaanvraag en in samenhang daarmee over de precieze adviestermijn zal nog overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen plaatsvinden. Het ligt in de bedoeling het advies uiterlijk in het *derde kwartaal 2004* uit te brengen.

2. *Europa en het Nederlandse onderwijs*

Onderwijs wordt in het kader van de kenniseconomie (Lissabon 2000) gezien als hét instrument om zowel direct als indirect de doelstellingen van duurzame economische groei, meer werkgelegenheid en een hechte sociale cohesie te bereiken. Terwijl de inrichting van de onderwijs- en opleidingsstelsels formeel een zaak is van de afzonderlijke lidstaten, worden binnen het verband van de Europese Unie (EU) op terreinen zoals het sociale beleid en de interne markt gezamenlijke, harmoniserende afspraken gemaakt die het onderwijs raken. Europa sluipt als het ware door de 'achterdeur' het nationale onderwijsbeleid binnen. Europa gaat zich meer en meer buiten de formele weg van wet- en regelgeving met onderwijs en leren bezighouden. Men heeft daarvoor de zogenoemde open-coördinatiemethode gekozen.

Het uit te brengen advies inventariseert welke majeure ontwikkelingen in de Europese

Unie plaatsvinden, die van betekenis zijn voor het onderwijs. Vervolgens richt het advies zich op de vraag hoe deze EU-ontwikkelingen in het kader van het Nederlandse onderwijs moeten worden gewaardeerd. Staat het Nederlandse beleid er met de rug naar toe om alleen de 'Nederlandse belangen' te behartigen? Of omarmen we het Europees beleid als een welkome verbreding van onze nationale visie? Momenteel gebruiken we bijvoorbeeld de Europese richtpunten ook ter versterking van het nationaal onderwijsbeleid.

Over de adviesvraag en de adviestermijn zal nog nader overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen plaatsvinden. Advisering is voorzien in het *tweede kwartaal 2004*.

3. *Relatie onderwijs en cultuur in Europees verband*

De uitbreiding met nieuwe lidstaten brengt opnieuw de vraag aan de orde naar het bestaan van een Europese identiteit. Daarnaast zouden nieuwe lidstaten graag zien dat het onderwijs in de Europese landen ook aandacht besteedt aan hun landen. De resultaten van de recente ministers-top op Cyprus worden hierin verdisconteerd. De Onderwijsraad zal, samen met de Raad voor Cultuur, kunnen adviseren over de vraag welke facetten van onderwijs en cultuur een bijdrage kunnen leveren aan het bevorderen van het Europa voor de burger en aan een mogelijk Europees burgerschap. Een grotere Europese betrokkenheid vereist actief burgerschap: kennis van zaken, contacten en vaardigheden. Kort gezegd: hoe kunnen onderwijs en cultuur helpen 'Europa' dichter bij te brengen.

Over de verdere invulling van dit onderwerp zal door beide raden nog nader overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen plaatsvinden. Ingeval sprake is van advisering, is deze voorzien in het *eerste kwartaal 2004*.

4. *Bekostigde en niet-bekostigde opleidingen hoger onderwijs nader vergeleken*

In zijn advies *Bekostiging hoger onderwijs* (september 2003) is de raad ingegaan op de vragen 1) wat de criteria voor bekostiging door de overheid van opleidingen of studenten zouden moeten zijn, en 2) hoe het publieke belang van kwaliteit, toegankelijkheid en doelmatigheid van overheidsuitgaven tot zijn recht komt.

In vervolg op dit advies zal de Onderwijsraad een nader advies uitbrengen, dat zich toespitst op de verhouding tussen het bekostigde en niet-bekostigde hoger onderwijs. Van belang hierbij is onder meer de vraag wat de verschillen zijn tussen de huidige bekostigde opleidingen en de niet-bekostigde opleidingen in casu aangewezen opleidingen. Hierbij zal de advisering zich vooral richten op de sterke en zwakke punten en wat de publieke en private sector over en weer op dit punt kunnen leren. Indien relevant zal daarbij ook worden ingegaan op de verhouding tussen bekostigd en niet-bekostigd/aangewezen onderwijs in Nederland in het licht van de situatie in andere landen.

Over een specificatie van de adviesvraag – in het licht van eerdergenoemd advies – en over de precieze adviestermijn zal op korte termijn overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen plaatsvinden. De raad zal zijn advies uitbrengen in het *eerste kwartaal 2004*.

3.2.2 Kennissamenleving

Kennis neemt in onze maatschappij steeds meer een centrale positie in. Begrippen als 'innovatie' en 'globalisering' zijn niet meer weg te denken. Het kennisbegrip zelf ver-

breedt zich, terwijl kennisontwikkeling in steeds meer gevarieerde contexten plaats vindt.

Om volwaardig te kunnen functioneren moeten mensen over méér beschikken dan over traditionele, schoolse kennis. Bekwaamheden (in de zin van competenties) als 'initiatief nemen' en 'problemen oplossen' worden steeds belangrijker. Ontwikkelingen als innovatie en globalisering maken het voor individuen noodzakelijk te investeren in ten minste een voldoende startkwalificatie.

Leren beperkt zich niet alleen tot het leren in de school; steeds meer gaat het besef leven dat er ook buiten de school veel leermomenten bestaan. Niet alleen worden er nieuwe eisen aan leren gesteld, maar ook is er sprake van een herverdeling van de verantwoordelijkheid voor het leren in een kennissamenleving.

Welke gevolgen heeft dit alles voor het Nederlandse onderwijs? In zijn verkenning *Leren in een kennissamenleving* (2003) is de raad op deze vraag ingegaan. De verkenning besluit met een overzicht van thema's die zich lenen voor nadere advisering. Daaronder vallen: ruimte voor scholen om competentiegericht leren te ontwikkelen, de organisatie van levenslange leerloopbanen en de verantwoordelijkheidsverdeling daarvoor. De onderstaande onderwerpen sluiten aan bij deze verkenning en de thema's daarin.

5. *Onderwijs en innovatie*

In zijn verkenning *Leren in een kennissamenleving* heeft de raad de ontwikkelingen geschetst die van de maatschappij in toenemende mate een kennissamenleving maken. Kennisontwikkeling houdt in: innoveren én samenwerken. Samenwerking tussen beroepsonderwijs en bedrijfsleven is nodig om kennis effectief in te zetten met het oog op het behalen van maatschappelijk en economisch profijt. De regio speelt in deze ontwikkelingen een belangrijke rol. Op sommige beleidsterreinen, zoals in de agrosector, is regionale netwerkontwikkeling ver gevorderd. Er is in deze sector sprake van 'learning regions', regio's die voortdurend kennis opbouwen en verwerven. Onderwijsinstellingen kunnen in dat verband een belangrijke rol spelen. De raad is op deze regionale en sectorale samenwerking ingegaan in het advies *Hogeschool van kennis* (2001).

Gegeven de noodzaak van innovatieontwikkeling, is een van de beleidsvragen op welke wijze de innovatie van het onderwijsleerproces vanuit de instellingen zelf beter gestalte kan krijgen. Een aspect dat hier wellicht bij betrokken kan worden is de internationale gerichtheid van sommige onderwijsprogramma's. Maar ook de rol van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen dient bij de ontwikkeling en versterking van lerende regio's aan de orde te komen. Vragen hierbij zijn:

- welke bijdrage leveren onderwijsinstellingen aan regionale kennisstructuren;
- welke concrete rollen kunnen worden vervuld; en
- hoe formatief zijn onderwijsinstellingen in dat opzicht.

De reikwijdte van het advies is in eerste instantie beperkt tot instellingen van hoger onderwijs en Regionale Opleidingscentra. Wel zal worden bezien in hoeverre hierbij ook een rol voor scholen van voortgezet onderwijs mogelijk is. Aandachtspunt bij innovatieontwikkeling door instellingen in het licht van regionale netwerken is ook de rol die de verschillende betrokken partijen daarbij spelen.

De adviesvraag en de adviestermijn zullen in overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen nog nader worden besproken. De aard van het onderwerp brengt met zich mee dat hierbij ook het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal worden betrokken. Het ligt in de bedoeling het advies in het *tweede kwartaal 2004* uit te brengen.

6. *Sterke en zwakke kanten van educatief Nederland in internationaal perspectief*
Dit onderwerp is het thema waarmee de raad zijn periode 2001- 2004 wil afsluiten. Dit slotadvies bevat een 'review' van het Nederlandse onderwijs. Een inspiratiebron daarvoor is het belang dat is toegekend aan het rapport *A Nation at Risk* van de National Commission on Excellence in Education in de Verenigde Staten (1983) en aan het recent uitgebrachte rapport *Our Schools & Our Future* van het Hoover Institution.

Het advies zal zich richten op een inhoudelijke en empirisch onderbouwde analyse van hetgeen waarin het Nederlandse onderwijs internationaal vergeleken succesvol is gebleken, maar ook van die punten waarop het onderwijs in vergelijking met andere onderwijssystemen achterloopt. Een dergelijke beschrijving van de functionaliteit van het onderwijssysteem is alleen dan van waarde als het niet alleen vanuit het systeem zelf plaatsvindt, maar er ook sprake is van een externe gerichtheid (van buiten naar binnen).

Op basis daarvan kan worden nagegaan welke factoren verantwoordelijk zijn voor sterke en zwakke kanten van het systeem. Deze benadering leidt er tevens toe dat geïdentificeerd kan worden in hoeverre sprake is van werkelijke systeemfouten of van beeldvorming. Mogelijk relevante factoren zijn bijvoorbeeld de mate van zelfstandigheid van scholen en instellingen, het klimaat van evaluatie, toetsing en beoordeling, de benutting van de onderwijstijd en de in vergelijking met het buitenland geringe omvang van de studiebeastinguren.

Advisering kan dan vervolgens betrekking hebben op de vraag welke hiervan met het oog op de toekomst aandacht en aanscherping behoeven, en op welke wijze beleidsinstrumenten in een zo optimaal mogelijke mix daarop kunnen worden ingezet.

Over de adviesvraag zal nog nader met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen overleg gevoerd worden. Gegeven het karakter van slotadvies zal het advies in het *begin van het vierde kwartaal 2004* worden uitgebracht, mogelijk gevolgd door een afsluitend symposium.

7. *De 'startkwalificatie' als noodzakelijke basis*

In verschillende adviezen en verkenningen heeft ook de raad gewezen op het belang van het behalen van een startkwalificatie door de lerende. Grote groepen leerlingen in het beroepsonderwijs behalen het startkwalificatieniveau (vergelijkbaar met het niveau mbo-2) niet en verlaten het onderwijs voortijdig.

In zijn verkenning *Leren in een kennissamenleving* heeft de raad gewezen op het leren in buitenschoolse leercontexten en op de relatie met het schoolse leren. In dat licht kan de vraag worden gesteld of bij het behalen van een startkwalificatie alleen gedacht moet worden aan schoolse trajecten, of dat ook buitenschoolse trajecten daarbij een rol kunnen spelen. Wordt het buitenschoolse leertraject daar nadrukkelijk op betrokken, dan kan wellicht nog wel sprake zijn van schooluitval, maar niet automatisch van trajectuitval.

De adviesaanvraag zou kunnen gaan over het uitwerken van het begrip *startkwalificatie* in bovenstaande zin. Vragen daarbij zijn onder meer de functie die het begrip in het stelsel heeft, de gevolgen van het 'niet behalen' ervan, en het meer verbinden van schools en buitenschools leren. Ook speelt hierbij de relatie tussen 'startkwalificatie' en 'levenslang leren' een belangrijke rol. In zijn (najaar 2003 nog uit te brengen) advies *Investeren in een leven lang leren* gaat de raad daarop nader in. Deze relatie moet ook worden beschouwd tegen de achtergrond van de Europese ontwikkelingen op dit punt. De raad wijst in dit verband op zijn advies *Europese Richtpunten voor het Nederlandse Onderwijs* (2003), waarin hij ingaat op de door de Commissie van de Europese Gemeenschappen voorgestelde 'benchmarks' in onderwijs en opleiding. Het advies signaleert een discrepantie tussen de nationale definitie van 'startkwalificatie' (mbo-2) en de Europese definitie (mbo-3).

Mogelijke aandachtspunten bij het doordenken van een veranderende invulling van het begrip 'startkwalificatie' kunnen verder zijn de aanpak van de jeugdwerkloosheid, de maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs en onorthodoxe aansluitingsoplossingen.

Over de adviesvraag en de adviestermin zal nog nader overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen plaatsvinden. Advisering is voorzien in het *derde kwartaal 2004*.

3.2.3 Ontwikkeling van scholen en leraren

Zoals eerder opgemerkt, vormen onderwijs en onderzoek een essentiële basis van samenleving en economie. De onderwijsinstellingen spelen steeds meer in op de behoefte van hun omgeving. Voor alle onderwijssoorten geldt dat niettemin slechts in geringe mate variatie in programma's wordt geboden. De 'school' is overwegend een gestandaardiseerde school. Scholen dienen ruimte te krijgen om hun onderwijsaanbod te flexibiliseren en op de individuele en maatschappelijke vraag af te stemmen. Dit vereist dat wordt voldaan aan een aantal bestuurlijke randvoorwaarden. In zijn advies *Leren in samenspel* (2003) adviseert de raad met het oog hierop onder meer voortzetting van het proces van deregulering en autonomievergroting op onderwijsinhoudelijk vlak. Hierdoor ontstaat meer ruimte voor een eigen onderwijskundig profiel.

Over het thema *Leren in een kennissamenleving* is in juni 2003 door de bewindslieden de Kurhausconferentie belegd, ter voorbereiding van een beleidsreactie op de gelijknamige verkenning van de raad en op de daarmee samenhangende adviezen *Leren in samenspel* en www.webleren.nl. De kernvraag op deze conferentie was: gegeven de noodzaak van een kennisintensievere samenleving, hoe organiseren we het leren zó dat zoveel mogelijk burgers daarin goed mee kunnen komen.

8. Minder leraren en toch onderwijs

Het Hoofdlijnenakkoord *Meedoen, meer werk, minder regels* stelt dat het terugdringen van het lerarentekort prioriteit heeft. Ook voor de toekomst blijft een onverminderde inspanning noodzakelijk om de geraamde tekorten in de komende jaren het hoofd te bieden. Hoewel de belangstelling voor de lerarenopleiding lijkt toe te nemen, zal het aanbod van nieuwe leraren voor zowel het primair als het voortgezet onderwijs achterblijven bij de vraag. De vraag naar nieuwe leraren wordt voor een groot deel bepaald door het ver-

trek van zittende leraren als gevolg van vergrijzing van het onderwijspersoneel³. De raad verwijst in dit verband naar zijn verkenning *Vergrijzd maar niet verzilverd* (2002). Hierin stelt hij onder meer voor, af te stappen van generieke uittredingsmaatregelen en het daarbij vrijkomende budget in te zetten om het werk voor oudere leraren aantrekkelijker te maken.

Inspanningen om de tekorten terug te dringen zullen door overheid én scholen moeten worden verricht. Scholen kunnen bijvoorbeeld door functiedifferentiatie, het anders organiseren van het onderwijs en het werven van personeel uit andere bronnen (zij-instroom), de schoolorganisatie minder gevoelig maken voor acute personeelsproblemen. Het bieden van meer ruimte voor school door beleidsmaatregelen in de randvoorwaardelijke sfeer is daartoe noodzakelijk. Ondanks al deze inspanningen lijkt het tekort - zij het niet overal en in de volle breedte - zich in de toekomst toch voor te doen.

De vraag is dan hoe de kwaliteit van het onderwijs toch kan worden gegarandeerd en hoe het onderwijs toch doorgang kan vinden. Aandachtspunten hierbij kunnen zijn: versterking regionale samenwerking, een open in- en uitstroom in schoolfuncties (geen 'eendenkooi'-model), een betere spreiding van leerfuncties over leraren en lerenden, de functie van afstandsleren, en een betere verbinding met onderwijs/leerfuncties en 'leraren' buiten scholen.

Een toegespitste adviesvraag zal in overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen nog nader worden besproken, evenals de adviestermin. Het ligt in de bedoeling dit advies in het *vierde kwartaal 2004* uit te brengen.

9. *Examinering in het hoger onderwijs*

Dit advies is een vervolg op *Examinering in ontwikkeling* uit 2002. *Examinering in ontwikkeling* bespreekt een vernieuwde opzet van examens en geeft aan wat dit voor het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) betekent. Voor het hoger onderwijs zijn in dat advies vooralsnog geen specifieke aanbevelingen gedaan.

Dit vervolgadvis schetst de problematiek en ontwikkelingen rond beoordelingen en examens in het hoger onderwijs, met het accent op de bachelor: hoger beroepsonderwijs (hbo) en (duaal) wetenschappelijk onderwijs. Hierbij besteedt de raad aandacht aan eventuele nationale en internationale standaarden voor beoordelingen in het hoger onderwijs. Hoe kan het civiel effect beter gewaarborgd worden? Ook de externalisering van examens is een onderwerp: examens van andere aanbieders dan de reguliere onderwijsinstellingen, en examens - af te nemen door instellingen van hoger onderwijs - voor mensen die niet daadwerkelijk onderwijs aan een hbo-instelling of universiteit volgen.

Verder staat het advies stil bij de inzet van het portfolio in het hoger onderwijs. Aan welke standaarden en technische eisen moet een portfolio voldoen om een goede (vergelijks)maat te kunnen zijn voor de prestaties van studenten in het hoger onderwijs? Wanneer is er sprake van een 'deugdelijk' portfolio? Welke rol kan het portfolio vervullen bij de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs? Wat is de waarde van het portfolio in de bachelorfase? Welke

3

De toekomstige arbeidsmarkt voor leraren en managers in het primair en voortgezet onderwijs: prognoses 2003-2011; Beleidsonderzoek Arbeidsvoorwaarden en Beroepskwaliteit Onderwijspersoneel nr. 97, Ministerie van OCenW, Zoetermeer, april 2003.

rol kan het portfolio vervullen bij de doorstroom van bachelor naar master binnen en tussen instellingen?

De raad zal gebruik maken van de bevindingen in zijn eerdere advies en de reacties daarop na publicatie. Verder zullen ook uitkomsten uit een komend advies over een leven lang leren en certificering meegenomen worden. Daarnaast spelen meer recente ontwikkelingen rond bijvoorbeeld de accreditering en de toelatingsexamens een rol.

Met de voorbereiding voor de advisering zal reeds in 2003 een aanvang worden gemaakt. Over de precieze adviesvraag en de termijn zal met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen overleg plaats vinden. Advisering is voorzien in het *eerste kwartaal 2004*.

10. Toelating tot het hoger onderwijs

Begin 2003 heeft de Begeleidingscommissie Decentrale Toelating, onder leiding van mw. mr. W. Sorgdrager, haar eindrapport *De juiste student op de juiste plaats* gepubliceerd. De afgelopen drie jaar is ervaring opgedaan met een toelatingsstelsel in het hoger onderwijs, waarbij niet het lot beslist over toelating bij numerus-fixusopleidingen, maar de instelling zelf op basis van eigen criteria. Uit evaluatieonderzoek blijkt dat de meeste betrokkenen (ouders, studenten en opleidingen), ondanks gesignaleerde knelpunten, positief zijn over het concept van decentrale toelating. In de aanbiedingsbrief bij het eindrapport signaleert de commissie dat dit type toelating niet alleen te maken heeft met meer invloed van de student op zijn/haar toelating, maar ook een beroep doet op de verantwoordelijkheid van de instelling voor de eigen instroom en op het slagvaardig kunnen inspelen op ontwikkelingen die zich in de omgeving van het hoger onderwijs afspelen.

De raad zal over het toelatingsbeleid in ruime zin van instellingen voor hoger onderwijs adviseren. Daarbij gaat hij ook in meer brede zin in op de functie van toelatingsexamens in het hoger onderwijs. Dit maakt dat advisering over dit onderwerp mogelijk nauw samenhangt met het advies *Examens in het hoger onderwijs* (zie hiervoor). Aspecten die bij een verdere doordinking van het toelatingsbeleid een rol kunnen spelen zijn onder meer de verschillende toelatingseisen tot het hoger onderwijs, een mogelijke differentiatie van de collegegelden, de structuurwijzingen in zowel het voortgezet als het hoger onderwijs en een verdergaande liberalisering van de internationale markt.

Advisering voor dit onderwerp wordt - mede gelet op bovenbedoelde samenhang - voorzien in het *tweede kwartaal 2004*. Over de adviesvraag en de adviestermijn zal nog overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen worden gevoerd.

3.2.4 Speciale groepen en onderwijssectoren

In dit onderdeel van het werkprogramma zijn onderwerpen geordend die onderwijssector-doorsnijdend zijn dan wel meerdere onderwerpen met betrekking tot één onderwijssector bevatten. Het gaat hier dan om onderwerpen als onderwijsaanbod, curriculumontwikkeling en competentieontwikkeling. Daarbij kan aandacht worden geschonken aan het onderwerp jongeren en mobiliteit/veiligheid in het verkeer en de rol van het onderwijs daarbij. Ook kunnen tot deze categorie groepen leerlingen of jongeren gerekend worden die in het onderwijsbestel nog geen of een speciale plaats bezetten. Hierbij valt te denken aan de groep kinderen behorend tot de voor- en vroegschoolse educatie.

Voor het werkprogramma 2004 zijn in deze categorie ondergebracht de voornemens voor de sector beroepsonderwijs en volwasseneneducatie, de examens in het onderwijs en de onderwijsinhoudelijke ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs.

In het voortgezet onderwijs worden voorstellen voorbereid - zowel voor de basisvorming als voor de tweede fase havo/vwo - die de scholen meer ruimte voor eigen keuzes laten. De vergroting van de eigen beleidsruimte betreft niet alleen financiële, personele en schoolorganisatorische aangelegenheden, maar heeft met name ook betrekking op de onderwijsinhoud en op het onderwijsproces.

11. *Eindrapport Taakgroep Vernieuwing Basisvorming*

In 2001 heeft de raad zijn advies *De basisvorming: aanpassing en toekomstbeeld* uitgebracht. In dit advies stelt de raad fundamentele aanpassingen voor die op korte termijn kunnen worden ingevuld en aansluiten op de huidige praktijk van de basisvorming. Voor de lange termijn acht de raad het wenselijk een brede discussie te voeren over hoe het funderend onderwijs er in de toekomst uit zou moeten zien.

Mede naar aanleiding van genoemd raadsadvies heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in oktober 2002 de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming ingesteld. De taakgroep houdt zich met name bezig met de herdefinitie van het voor alle leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs verplichte kerncurriculum. Blijkens de instellingsbrief van 14 oktober 2002⁴ rondt de taakgroep haar werkzaamheden uiterlijk op 1 augustus 2004 af.

De raad zal worden gevraagd over het eindrapport van de taakgroep dan wel over de beleidsreactie daarop advies uit te brengen. Thans is nog niet duidelijk op welke termijn dit advies kan worden verwacht. Een en ander is afhankelijk van uitkomst en verschijningsdatum van het eindrapport.

12. *Wetsontwerp herziening tweede fase havo/vwo*

Begin 2003 heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen de discussienota *Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo*, bevattende een bijgestelde invulling van de profielen voor havo en vwo, ter bespreking aan het onderwijsveld voorgelegd. De raad heeft over de positie van de bètavakken in de voorgestelde natuurprofielen uit eigen beweging advies uitgebracht⁵. Hierin spreekt de raad zijn zorg uit over deze voorstellen en in het bijzonder over het schrappen van het vak natuurkunde in het profiel natuur en gezondheid.

De reacties op de voorstellen hebben geleid tot een definitief voorstel tot herziening van de tweede fase havo/vwo. Parlementaire behandeling van deze voorstellen zal leiden tot wetgeving. De raad zal worden gevraagd over het ontwerp-wetsvoorstel advies uit te brengen. Thans is nog niet duidelijk op welke termijn het ontwerp aan de raad zal worden voorgelegd.

13. *Koers BVE 2*

In september 2000 is de *Koers BVE. Perspectief voor het middelbaar beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie* uitgebracht. In het kader van de parlementaire behandeling van

4 Niet-dossierstuk TK 2002-2003, OCW 0200822.

5 Briefadvies van 27 maart 2003 over profielen natuur. Onderwijsraad, Den Haag, 2003.

het Evaluatieverslag van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) is toegezegd daaraan een vervolg te geven door het uitbrengen van *Koers BVE 2*.

Hoe ziet de toekomst van het beroepsonderwijs eruit? In *Koers BVE 2* zal mede op basis van een beschrijving van trends, ontwikkelingen en veranderingen onder meer een visie worden geschetst op het beroepsonderwijs op de (middel)lange termijn. Volgens de *Agenda Koers BVE 2* zal hierin vooral het vraagstuk van modernisering van het onderwijsproces en een eigen pedagogiek en didactiek in het beroepsonderwijs centraal staan⁶. Verder zal volgens deze agenda ook aandacht worden geschonken aan de versterking van de relatie onderwijs-bedrijfsleven en verdergaande deregulering.

De raad heeft in juni van dit jaar het advies *Onderweg in het beroepsonderwijs* uitgebracht, waarin hij aanbevelingen doet om het beroepsonderwijs voor jongeren aantrekkelijker te maken: onderwijs dat erin slaagt jongeren voor leren in schoolse en buitenschoolse situaties te motiveren. Het verbeteren van de samenhang tussen voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), mbo en hbo (de beroepsonderwijskolom), het leveren van meer maatwerk en het sterker benutten van leermogelijkheden van werkplekken kunnen hiertoe bijdragen.

Koers BVE 2 zal naar verwachting eind 2003 of begin 2004 verschijnen. De raad zal gevraagd worden over dit ontwerp in het *eerste kwartaal 2004* advies uit te brengen.

14. *Ontwerp Hoger Onderwijs en Onderzoekplan 2004*

Naar verwachting zal begin 2004 het ontwerp Hoger Onderwijs en Onderzoekplan (HOOP) worden uitgebracht. Het HOOP zal geen uitputtende beschrijving van het gehele hoger onderwijs en onderzoek omvatten, maar een visie op het hoger onderwijs op de middellange termijn. Het zal zich beperken tot de hoofdlijnen van het beleid.

De raad zal worden gevraagd over dit plan advies uit te brengen. De raad heeft over een belangrijk onderwerp in dit verband - de bekostiging van het hoger onderwijs - reeds advies uitgebracht in september 2003. Advisering over het HOOP is voorzien in het *eerste kwartaal 2004*.

3.3 Ten slotte

Dit werkprogramma voor het jaar 2004 beperkt zich vooralsnog tot de door de bewindslieden geprioriteerde adviesonderwerpen. Ook kan het voorkomen dat in de loop van het jaar zich onderwerpen aandienen die niet zijn opgenomen in het *Werkprogramma 2004*, maar die wel betrekking hebben op de hoofdlijnen van het beleid. Zoals eerder opgemerkt heeft het werkprogramma een dynamisch karakter en zijn wijzigingen in de programmering mogelijk.

6 TK 2002-2003, 27 451, nr. 21.

Bijlage 1

Overzicht raadsleden per 1 september 2003

Voorzitter:

prof.dr. A.M.L. van Wieringen
Hoogleraar onderwijskunde, Universiteit van Amsterdam

Leden:

ing. A. Aboutaleb
Directeur Maatschappelijke, Economische en Culturele Ontwikkeling, gemeente Amsterdam

drs. G.T.C. Bonhof
Voorzitter college van bestuur, Hogeschool van Utrecht

dr. H.W.A.M. Coonen (vice-voorzitter)
Bestuursadviseur

mr. H.G.M. Giezeman
Directeur Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel

dr. N.J. Ginjaar-Maas
Oud-staatssecretaris Onderwijs en Wetenschappen en
voorzitter raad van toezicht, Hogeschool Zeeland

drs. A. de Groot-Toker
Docent Turks en leerlingbegeleider in vmbo, Zuiderparkcollege in Rotterdam

drs. A. Grotendorst
Partner Kessels & Smit, The Learning Company

drs. A.T. Kamsteeg
Wethouder Volkshuisvesting, Zorg en Wijkgericht Werken in Dordrecht

prof.dr. P.A. Kirschner
Hoogleraar onderwijs technologie bij OTEC, Open Universiteit Heerlen

prof.dr. H. Maassen van den Brink
Hoogleraar economie, Universiteit van Amsterdam

prof.dr. G.W. Meijnen
Hoogleraar onderwijskunde, Universiteit van Amsterdam

Y. Moerman-van Heel
Plaatsvervangend voorzitter college van bestuur, Willem I-College in 's Hertogenbosch

C.J.W.B. Slee-Straathof
Bovenschools manager primair onderwijs, Gouda en omstreken

prof.dr. J.G.L. Thijssen
Hoogleraar human resource management, Universiteit Utrecht

prof.mr.drs. B.P. Vermeulen
Hoogleraar staats- en bestuursrecht, Vrije Universiteit Amsterdam en
hoogleraar onderwijsrecht, Katholieke Universiteit Nijmegen

prof.dr. F.A. van Vught
Rector magnificus en voorzitter college van bestuur, Universiteit Twente

Secretaris:

drs. A. van der Rest

Bijlage 2

Overzicht medewerkers secretariaat per 15 september 2003

Secretaris/Directeur:

drs. Adrie van der Rest

Financiële Zaken:

Wil Kortenbach

Voorlichting:

drs. Maaïke de Visser

Wetenschappelijke staf:

mr. Ton Vis (coördinator staf en plaatsvervangend secretaris)

Stafmedewerkers:

dr. Niek van den Berg

dr. Pieter Boerman

dr. Marian van Dyck-Lovink

mr.dr. Pieter Huisman

mr. Cees van Leest

dr. Fré Riemersma

dr. Saskia Schenning

dr. Kathleen Torrance

dr. Louise van de Venne

drs. Antoinette van Wanroij

dr. Ib Waterreus

Algemene Zaken:

drs. Marie Gresnigt-Bakx (hoofd)

drs. Paula van den Berg (documentalist)

Hans Danner (facilitair medewerker)

Agathe Ebens (receptioniste/administratief medewerkster)

drs. Meile Tamminga (editor/webmaster/office-assistent)

Elisabeth Tjin-Chin Fon Jie (office manager)

Nolda Warmer-Meijer (facilitair medewerkster)